

Nr 175.

Godkänd av första kammaren den 29 maj 1915.

Godkänd av andra kammaren den 29 maj 1915.

Riksdagens skrivelse till Konungen angående utredning rörande omorganisation av rikets sjömanshus.

(Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16.)

(Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.)

Till Konungen.

Inom riksdagen hava enskilda motionärer gjort framställning om att utredning måtte verkställas rörande en omorganisation av rikets sjömanshus, i syfte att dessa institutioners uppgift som statsförvaltande verk och som understöds-kassor för sjöfolket på ett ändamålsenligare sätt än vad hittills skett måtte tillvaratagas; och hava motionärerna framställt förslag till åtgärder i ämnet.

I anledning av motionen hava dels i enlighet med 46 § riksdagsordningen utlåtanden avgivits av kommerskollegium och chefen för marin-staben, dels ock yttranden på anmodan inkommit från sjömanshusen i Stockholm, Göteborg, Uddevalla, Västervik och Piteå samt Sveriges redareförening, Svensk skeppsrederiförening för segelfartyg, Sveriges fartygsbefälsförening, Ångfartygsbefälhavaresällskapet i Stockholm, Göteborgs fartygsbefälhavareförening, Svenska maskinbefälsförbundet och Svenska sjömans- och eldareförbundet, varjämte riksdagens vederbörande utskott tillhandakommit ett yttrande av Sveriges allmänna sjöfartsförenings styrelse.

Sjömanshusen hava under senare åren alltmera kommit att fullgöra, utom sin egentliga uppgift, understödsverksamhet åt sjömän, en hel del andra åligganden. Till huvudsaklig del avse dessa nya åligganden förvaltningsgöromål i statsverkets tjänst, och må bland dessa särskilt framhållas vissa bestyr med till flottan hörande värnpliktigas inskrivning och

dylikt samt med utarbetande av sjöfartsstatistik. Härtill kommer, att sjömanshusen även på andra områden tid efter annan ålagts nya uppgifter för det allmännas räkning. I detta avseende må omnämnas, hurusom sjömanshusen senast genom förordningen den 31 december 1914 med närmare föreskrifter angående tillsyn å fartyg ålagts vissa nya uppgifter med avseende å övervakande av fartygs behöriga manning, vilkas fullgörande torde få anses innebära ett uppdrag av icke alltför obetydlig art.

Denna sjömanshusens ökade verksamhet för statsändamål har tydligen icke blott kommit att i viss mån inkräkta på ifrågavarande institutioners sociala arbete i inre måtto, den har ock, på grund av de med denna verksamhet förenade kostnader, haft till följd, att det egentliga understödsarbetet måst hållas inom en trängre ram, än som kunnat ske, därest sjömanshusen varit allenast understödskassor och icke tillika statsförvaltande verk.

Visserligen kunna till sjömanshusens inkomster i form av ton- och hyresavgifter, kapitalavkastning och dylikt sedan år 1900 läggas jämväl understöd av statsmedel, men dessa sistnämnda bidrag, som från och med år 1911 utgå med ett belopp av 40,000 kronor årligen, utgöra såsom lätt inses icke någon större post på inkomstsidan och kunna ingalunda sägas vara skäligen ersättning för sjömanshusens arbete för statsverkets räkning, då, enligt vad av kommerskollegii i ärendet avgivna utlåtande synes framgå, ifrågavarande förvaltningskostnader för uteslutande statsändamål med omkring 70,000 kronor överstiga statens understöd.

Det är därjämte att märka, att tendensen synes gå ut på att allt mera vidga sjömanshusens statsförvaltande verksamhet. Disproportionen mellan statens nuvarande bidrag till förvaltningskostnadernas täckande och den sjömanshusen påvilande arbetsbördan för statens räkning blir också som följd därav efter hand allt större.

Att icke låta verksamheten i statens tjänst bestridas med medel, egentligen avsedda för understödsverksamheten, synes därför vara ett önskemål, i synnerlig grad fotat på rättvisa och billighet, och förefaller att vara det än mer i betraktande av sjöfartsnäringens och de däri anställdas avsevärda bidrag till understödsverksamheten.

Givetvis skulle emellertid jämväl ett nedbringande av kostnaderna för sjömanshusens arbete för statliga ändamål bidraga till att mera önskvärda förhållanden i förevarande avseende komme till stånd. Huruvida en dylik sänkning av ifrågavarande kostnader lämpligen låter sig genomföra torde emellertid vara ovisst, då, såsom kommerskollegium vitsordat, någon väsentlig besparing med hänsyn till de nu ofta rätt låga lönerna vid sjömanshusen icke lär kunna åstadkommas.

Chefen för marininstaben uttalar i sitt omförmälta utlåtande till riksdagens vederbörande utskott den uppfattningen, att om registreringen av sjöfolket centraliseras till ett mindre antal sjömanshus, förslagsvis ett eller två inom vart och ett av de sex sjörullföringsområdena, bör det nuvarande statsbidraget vara fullt tillräckligt för bestridande av de extra kostnader, som påläggas sjömanshusen genom arbetet med det värnpliktiga sjöfolkets redovisning. En undersökning bör därför företagas rörande sjömanshusens befattning med de värnpliktiga, varvid särskilt bör undersökas, huruvida en omläggning av de värnpliktigas redovisning på det sätt och med det resultat, som marininstabschefen tänkt sig, låter sig genomföras. Vidare bör beräknas, till vilket belopp sjömanshusens förvaltningskostnader för övriga statsändamål kunna anses belöpa sig. I samband härmed bör övervägas, i vad mån ett särskiljande av sjömanshusens understödjande och förvaltande myndighet bör äga rum. När en dylik undersökning, som bör ske med snaraste och icke bör få fördröjas av de säkerligen vidlyftigare och vanskligare utredningar, vartill motionen i övrigt kan giva anledning, blivit verkställd, bör enligt riksdagens förmenande, staten omedelbart till sjömanshusen erlægga det årliga belopp, som kan finnas utgöra skäligen ersättning för sjömanshusens arbete för statens räkning.

Det av motionärerna framställda förslaget, att förlägga huvuddelen av sjömanshusens verksamhet till ett fåtal centrala sjömanshus med bibehållande av mindre lokala sjömanshus, i avsikt att minska sjömanshusens förvaltningskostnader i deras helhet, har i allmänhet av de hörda organisationerna mötts med ogillande eller misstro. Även riksdagen betvivlar, att med en dylik omorganisation så mycket kan vara att vinna som motionärerna föreställa sig. Endast marininstabschefens uttryckliga förord för centralisering av den viktiga gren av sjömanshusens verksamhet, som värnpliktsredovisningen utgör, något som givit riksdagen anledning att påyrka en skyndsam utredning av denna sida av saken för ett snart fastställande av ett skäligen bidrag från statens sida till sjömanshusens förvaltningskostnader, föranleder riksdagen att såsom sin uppfattning uttala, att resultatet av denna utredning bör avvaktas, innan ett omdöme fälles om denna centraliseringsplan. Skulle för värnpliktsärendenas behandling en centralisering visa sig lämplig, bör givetvis även undersökas, om så kan vara förhållandet jämväl för handhavandet av andra uppgifter, som sjömanshusen hava att fylla.

Denna ståndpunkt till den långt drivna centralisering, som motionärerna tänka sig, utesluter naturligtvis ej den uppfattningen, att det kan vara riktigt och klokt att indraga en del av de minsta sjömanshusen, varom

för närvarande föreligger ett förslag, vilket är under omprövning av kommerskollegium och chefen för marinstaben.

Motionärerna hava även tänkt sig en centralisering av sjömanshusens kassor för åstadkommandet av större likformighet vid understödens utdelning. Årsunderstödens genomsnittliga belopp voro nämligen 1911 50 kronor, men varierade mellan 200 kronor i Skellefteå och 18 kronor i Oskarshamn. Bortsett från den olikformighet, som äger en naturlig förklaringsgrund i de olika förhållanden, som kunna vara rådande bland sjöfolket inom de olika sjömanshusdistrikten, torde berättigade anmärkningar kunna framställas mot den olikformighet, som förorsakas dels av olika medelstillgång vid de särskilda sjömanshusen, dels i viss mån av skiftande uppfattningar om de grunder, vilka böra tillämpas vid understödsutdelningen.

Vad beträffar till en början den olikformighet därvid, som med hänsyn till grunduppfattningen om understödsverksamhetens handhavande gjort sig gällande, i vilket hänseende med törhända visst fog särskilt anmärkts, att såväl befälhavare, som deras efterlevande oproportionerligt gynnats, torde genom det inflytande som enligt gällande förordning om sjömanshusen av den 13 juli 1911 beretts såväl underbefälet bland sjöfolket som manskapsklassen på sjömanshusdirektionernas sammansättning, dessa klasser numera erhållit möjlighet att bevaka sina intressen vid understödsutdelningen, om man än kan ifrågasätta, huruvida fullt rättvisa proportioner vid fördelningen av platserna uti sjömanshusdirektionerna äro iakttagna.

Genom nyss berörda förordning har vidare kommerskollegii inflytande över sjömanshusen blivit i väsentlig mån utvidgat utöver vad förut varit fallet. Kollegium torde sålunda numera i vida högre grad än förut vara att anse som en verklig överstyrelse för sjömanshusen och torde därigenom hava blivit i tillfälle att utöva en effektiv kontroll över handhavandet av sjömanshusens verksamhet samt att möjliggöra en mera enhetlig ledning därav. I detta sammanhang torde böra erinras därom, hurusom departementalkommitterade i sitt gemensamt med kommerskollegiikommittén år 1913 avgivna betänkande angående handelsdepartementet, på tal om kommerskollegii verksamhet beträffande sjömanshusen, uttalat, att likformighet i understödsutdelningen vid de olika sjömanshusen och en större planmässighet därvid ansetts kunna vinnas på det sätt, att kommerskollegium utövar en mera effektiv kontroll å dess handhavande och att kollegium med ledning av vunnen erfarenhet kunde dels för frivillig tillämpning lämna sjömanshusdirektionerna upplysningar om på de flesta håll vedertagna normer

för understödsutdelningen, i den mån dessa kunde anses förtjänta av allmän efterföljd, dels i övrigt meddela anvisningar i ämnet.

Bortsett från dessa mindre anmärkningar mot själva handhavandet av sjömanshusens understödsverksamhet, beträffande vilka till stor del rättelser kunna ernås genom kommerskollegii initiativ och ledning, återstå emellertid avsevärda olikheter i fråga om de särskilda sjömanshusens *förmåga* till undersödsverksamhet, som, enligt vad kommerskollegium uttalar, måste tillskrivas i främsta rummet den omständigheten, att vissa sjömanshus hava svagare ekonomisk ställning än andra. Då tonavgifterna skola av kommerskollegium fördelas sjömanshusen emellan, huvudsakligen i förhållande till antalet av där inskrivet sjöfolk, men med hänsyn jämväl till övriga förhållanden vid de särskilda sjömanshusen, som kunna anses inverka på deras förmåga att uppfylla sitt ändamål, torde emellertid kollegium genom därefter noga avpassad fördelning av tonavgifterna vara i stånd att redan för närvarande i viss, om än mindre mån reglera och utjämna understödsverksamheten vid de olika sjömanshusen och sätta ett ekonomiskt svagare sjömanshus i stånd att bättre sörja för där inskrivet behövande sjöfolk. Men enär statsbidraget hitintills icke stått i skäligt förhållande till de krav, det allmänna numera ställer på sjömanshusen, har behovet av medel för bestridande av sjömanshusens administrationskostnader i måhända allt för hög grad hittills varit bestämmande vid fördelningen av tonavgifterna.

Motionärerna hava, för vinnande av nu avsedda syfte, föreslagit den genomgripande förändringen med avseende å sjömanshusens organisation, att de särskilda understödskassorna skulle sammanföras till ett fåtal enheter. Såsom synes ställa sig såväl kommerskollegium som samtliga de sjömanshus samt flertalet av de olika föreningar och andra sammanslutningar, vilka yttrat sig över motionen i denna del, helt och hållet avvisande mot denna utväg, vars tillgripande synes skola försäkra påtagliga praktiska olägenheter med avseende å understödsverksamhetens handhavande.

På vilken väg emellertid i övrigt en utjämning av understödsverksamheten skall kunna ernås, torde, såsom av kollegium framhålles, svårigen låta sig bedömas utan en undersökning av de olika faktorer, till vilka därvid bör tagas hänsyn. En dylik undersökning bör därför enligt riksdagens åsikt komma till stånd.

Beträffande det av motionärerna framkastade förslaget att på sjömanshusens understödsverksamhet, med undanskjutande av handelsflottans pensionsanstalts verksamhet och den allmänna pensionsförsäkringen, uppbygga en effektiv sjömanspensionering, får riksdagen uttala den uppfatt-

ningen, att man icke bör slå sig till ro med de hittills gjorda försöken att åstadkomma en tillfredsställande sjömanspensionering. Detta synes jämväl hava varit föredragande departementschefens uppfattning vid hans framläggande år 1913 inför Eders Kungl. Maj:t av förslaget till allmän pensionsförsäkring, vilket framgår av vad departementschefen härutinnan yttrat till statsrådsprotokollet.

Visserligen är det sant, att den allmänna pensionsförsäkringen icke är så värdelös för sjömännen, som sjömännen själva synas uppfatta densamma, att döma av de hörda sammanslutningarnas uttalanden. Det förefaller emellertid, som om något mera skulle kunna åstadkommas till förbättrande av sjöfolkets pensionsförhållanden, möjligen genom att sammanföra eller bringa till samverkan och utveckla den allmänna pensionsförsäkringen, handelsflottans pensionsanstalts verksamhet samt sjömanshusens understödsverksamhet.

Huruvida därvid sjömanshusens understödsverksamhet är den lämpligaste grunden att bygga på, torde likväl vara mera tvivelaktigt, men visst är, att man vid ett ingående på frågan om en mera genomgripande förändring av sjömanshusens understödsverksamhet och därmed sammanhängande frågor — såsom frågan om densammas utvidgande att omfatta sjöfolket i inrikes handelssjöfart ävensom spörsmålet rörande förändringar beträffande nu till sjömanshusen utgående avgifter — stöter på och måste till behandling ånyo upptaga den svårlösta frågan om sjöfolkets effektiva pensionering.

Riksdagen hyser för sin del den önskan, att sistnämnda fråga måtte snarast upptagas till förnyad behandling, men får därjämte — med tanke på den tid, som denna frågas lösning kan befaras ytterligare taga — såsom sin mening uttala, att förverkligandet av de önskemål, som av riksdagen här ovan förut framhållits, nämligen ökat statsbidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader samt utjämning och förbättring av sjömanshusens understödsverksamhet, icke må fördröjas av en utredning av pensionsfrågan och densammas slutliga lösning.

På grund av vad sålunda anförts, får riksdagen anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning rörande sjömanshusen i riket, i syfte att dessa institutioner på ett ändamålsenligare sätt än hittills måtte komma att tillvarataga sjöfolkets intressen.

Stockholm den 29 maj 1915.

Med undersåtlig vörndnad.